

BÖLÜM 15

SOSYAL HAREKETLER VE SOSYAL HİZMET BENZERLİKLER VE FARKLILIKLARA YÖNELİK KISA BİR GİRİŞ

Selman YARCI¹

GİRİŞ

Sosyal hareketler ve sosyal hizmet modern toplumların ürünüdürler. Her ikisi de ancak modern dünyanın düşünsel ve yapısal özelliklerinden hareketle var olabilecek olan olgulardır. Daha açık bir ifadeyle birey ve toplumun içerisinde bulunduğu koşulların değiştirilebilir olduklarını fark etmeleri ve bunun için gerekli koşulları harekete geçirme yetisine sahip olmaları ancak ve ancak modern toplumların kabiliyetleri arasında sayılabilir.

Bu bağlamda sosyal hareketler ve sosyal hizmetlerin ilişkisi oldukça temel bir ilişkidir. Toplumda var olan ve varlığı en basit haliyle rahatsız edici olan ve istenmeyen fenomenlerin değiştirilebilir olduğu/olması gerektiği anlayışına ulaşmak öncelikle söz konusu bu sorunların birer *sosyal sorun* olarak kavramsallaştırılabilmelerini beraberinde getirmiştir. Böylece sosyal değişimin bir bilim nesnesi olarak tasarlanabilmesi mümkün hale gelmiştir.

Öncelikle sosyoloji bilimi toplumsal yapılar, davranışlar ve bunlara ait değişim dinamiklerini konu edinmiştir. Sosyolojinin bu manada modern toplumlar açısından bir kriz bilimi olduğu iddia edilebilir. Endüstri devrimi, siyasal ve sosyal hareketlenmeler gibi olgular aslında yeni anlam ve siyasal çözüm gerektiren toplumların modernleşme süreçlerine işaret eder. Temelde aydınlanmayla birlikte ortaya çıkan eşitlik, özgürlük, kardeşlik ve insanlık onuru gibi değerlerden hareketle başta yoksulluk, hastalık, çocuk işçiliği, suç, şiddet gibi sosyal meseleler sosyolojinin temel konuları haline gelmiştir. Tamda bu noktadan sonra artık sosyal sorunlar ve bu minvalde çekilen acılar eskisi gibi kaçınılmaz, Tanrı vergisi ya da değiştirilemez olarak görülemez; tam aksine söz konusu bu meseleler artık devlet politikasının ve sosyolojinin meseleleridirler. Bu manada sosyal meseleler nihayetinde toplumsal birlikteliği konu edinirken bunu bir tarafta eşitlik, özgürlük

---

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Yalova Üniversitesi, selmanyarci@gmail.com

ve kardeşlik gibi temel politik değerlere yönelik siyasal söylemlerle diğer taraftan kapitalist iktisadi düzenin gerçekleri arasındaki tutarsızlığın ürettiği gerilimden hareketle gerçekleştirir. Örneğin rasyonel ve kapsayıcı sosyal kontrol mantığına yaslanan refah devletinin gelişimi sosyolojinin bu noktadaki çözüm önerilerinden biri olarak görülebilir. Özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra gerçekleşen iktisadi büyüme ve güvenlik sistemlerinin inşası ile birlikte sosyal meselelere yönelik sosyolojik ilginin -en azından bir kısmıyla- daha çok bireylerin ya da grupların uyumsuzluklarından dolayı ortaya çıktığı düşünülen mikro düzeyli olaylara kaydığı iddia edilebilir. Böylece sosyal sorunlar kavramı farklı/aykırı davranışlarla ilgili hale gelir ve başta hukuk ve sosyal hizmet disiplinlerinin ilgilenmesi gereken konular olarak ele alınırlar (Groenemeyer, 2013, s. 763-766). Sosyal hareketlerin bu bağlamda sosyal hizmetlere alan açtığı ve özellikle yeni sosyal hareketler bağlamında 1960'lardan itibaren sosyal hizmet alanının ve mesleğin profesyonelleşmesine ve gelişmesine doğrudan destek verdiği iddia edilebilir.

Bu metin, sosyal hareketler ile sosyal hizmet ilişkisini, öncelikle sosyal hareketleri oluşturan sosyolojik dinamiklerden hareketle anlamayı ve sözkonusu bu ilişkinin tarihsel seyrini sosyoloji biliminin ve -başta eleştirel yaklaşım olmak üzere- sosyal hizmet disiplinin enstrümanlarından ve ilgili literatürden hareketle ortaya koymayı hedeflemektedir.

“SADECE HAYIR DEMEKTEN DAHA FAZLASI”: SOSYAL HAREKETLER

Sosyal hareketler kavramı etrafında şekillenen sosyal bilimler literatürü yaygın olarak Fransız İhtilâli'ni başlangıç almak eğilimindedir². Önde gelen sosyal hareket örnekleri olarak işçi hareketleri, kadın hareketleri, öğrenci hareketleri, çevre hareketleri, sivil toplum hareketleri sayılabilir.

En geniş çerçevede sosyal hareketler, mevcut toplumsal yapıdaki kültürel, sosyal ve siyasal değişimleri işaret eden toplumsal güç ya da yönelimlerle ilgilidir. Bu çerçevede kavrama yönelik tanımların ortak noktası sosyal hareketlerin, organizasyonlardan, gruplardan ve bireylerden hareketle oluşan, protesto hareketleri ile toplumsal değişmeyi teşvik etmeyi, engellemeyi ya da tersine çevirmeyi hedefle-

² Buna mukabil modern toplumlara ait bir olgu olan sosyal hareketlerin başlangıcı olarak daha eski tarihleri belirten düşünürler de vardır. Bunlara bir örnek olarak Peter Szyuka (2018: s. 13-26), Luther ve Dilenciler başlıklı makalesinde, Martin Luther ile başlayan Reformasyon hareketinin sadece yeni dini bakış geliştiren bir hareket olmadığı; bununla birlikte fakirlere yardım etme noktasında kilisenin ve devletin sorumluluk alanının yeniden düşünülmesi suretiyle, yoksulluk ve dışlanma ile mücadele noktasında da önemli değişimleri ortaya çıkardığından sözkonusu bu hareketin daha sonraki hak temelli yaklaşımların ve refah modellerinin bir ilham kaynağı olarak düşünmeyi teklif eder.

yen ve bunu organizasyon ve davranış formları ve paylaşılan kimlikler temelinde geliştiren, yapı ve ağlar olarak anlaşılmasıdır. Buradan hareketle sosyal hareketlerin dört özelliğinin karakteristik olduğu iddia edilebilir. Birincisi, sosyal hareketler organizasyonlar tarafından taşınırlar. Bu organizasyonlar inisiyatifler, dernekler olabileceği gibi eğer şartlar müsaitse siyasi partiler de olabilirler. Buna rağmen sosyal hareketler sözkonusu bu organizasyonlarla özdeş değillerdir, çünkü sosyal hareketler, örneğin formel olmayan grupları ya da harekete geçmiş ama nihayetinde organize olmamış kişileri de içeren, organizasyonel yapıları aşan bir ağdan oluşurlar. İkincisi sosyal hareketler, sistematik olarak toplumsal değişimi hedefleyen bir şekilde toplumu, siyaseti ve kültürü eleştirirler. Böylece mesela moda ya da etki grupları gibi açık bir değişim hedefi olamayan kolektif yönelimlerden/düşünce akımlarından ayrılırlar. Üçüncü olarak kolektif bir eylem olarak kamusal protestolar sosyal hareketler için ayırt edici bir özelliktir. Oldukça geniş bir yelpazeye sahip bu eylem biçimleri seçim gibi geleneksel siyasal katılım formlarının çoğu zaman dışındadır ve çoğunlukla gösteriler, ablukalar ya da sabotajlar gibi meydan okuyan, çatışmacı ve şiddet içeren faaliyetleri içerir. Dördüncü ve son olarak sosyal hareketler, eylem ve organizasyon formlarına yönelik ortak bir repertuar tarafından yapısal olarak ve kolektif kimlik özellikleriyle sembolik olarak desteklenen, görece yapılandırılmış ve sürekliliği olan bir eylem ağıdır. Sosyal hareketler bu sayede farklı ilgi, yönelim ve taleplerdeki aktörleri birleştirebilir. Böylece farklılıklara sahip bu aktörler, somut sorunlar, ortak inançlar ya da çatışmalar gibi toplum için temel şeyleri paylaşarak kendilerini ortak bir ödev ve görev etrafında kolektif aktörler olarak görmektedirler. Bu ise sosyal hareketleri kısa ömürlü ve gevşek protesto olaylarından ayırır. Sözkonusu bu özellikler çerçevesinde bakıldığında açıktır ki sosyal hareketler akışkan sınırlara sahiptir. Sosyal hareketler, kısa ömürlü protestolar ya da kampanyalar gibi, pekala kültürel akımlardan, modalardan ya da etki gruplarından neşet edebileceği gibi kendini dernek ya da parti gibi daha kurumsal yapılara doğru da yeniden kurgulayıp kurumsallaşabilir. Dolayısıyla bir sosyal hareketle karşı karşıya olup olmadığımız ya da hangi noktada karşı karşıya olduğumuz her zaman net değildir (Lahusen, 2013, ss.717-718).

Sosyal hareketlerin bir taraftan tekil protesto olaylar diğer taraftan organizasyonel yapılar arasına sıkışmış özel formu, teorik açıdan tasnifini ve tanımını zorlaştırır. Sosyal hareketlerin çoğu zaman net bir başlangıç zamanı olmadığı gibi ne zaman bittiklerini de net olarak kestirmek çoğu zaman pek mümkün değildir. Bununla birlikte bazı sosyal hareketler kurumsallaşma eğilimindedirler. Bunlara verilebilecek en iyi örnekler işçi, kadın ve çevre hareketleridir (Wagner, 2009, s. 10).

Bununla birlikte bir tanımdan hareket etmek tartışmayı temellendirmek için oldukça önemli bir noktadır. Roland Roth ve Dieter Rucht'a göre, "bir grup ve organizasyon ağı, kolektif bir kimliğe dayalı ise, protesto olaylarının belirli bir sürekliliğini garantiliyor ise, sosyal yapıyı değiştirme iddiasıyla bağlantılı ise, yani sadece hayır demekten fazlasını temsil ediyor ise, ancak o zaman bir hareketten bahsedilebilir" (akt. Wagner, 2009, s. 10). Bu tanımın bir taraftan sosyal hareketlerin temel niteliklerini çerçevelerken diğer taraftan ise yürütülecek tartışma için gerekli doneleri sağladığı iddia edilebilir ki bunlar en başta eylemi oluşturan etkileşim ağı ve hareketin temel hedefi olarak sıralanabilir.

SOSYAL HİZMET

Sosyal sorunların ortaya çıkmasına sebep olan koşulların şekillendirilebilir ve değiştirilebilir olduğuna yönelik bilinçten hareketle sosyal hareketler, sosyal değişimin hem ifadesi hem lokomotif, hem ürünü hem üreticisi olmuştur (akt. Wagner, 2009, s. 11). Bir disiplin ve bir meslek olarak sosyal hizmet, modern toplumların karmaşıklığına ve kurumsallaşmalarına paralel olarak ortaya çıkar ve sosyal meselelerin uzmanlaşmış kurumsal yapılar tarafından ele alınması gerekliliği bağlamında önemli bir rol üstlenir. Sosyal hizmet bu noktada bir taraftan uzmanlaşmış bir destek performansı diğer taraftan refah devletleri ödevlerinin sorumlusu olarak gerilimli bir alanda gelişmiştir. Böylece yapısal olarak sosyal hizmet ikili bir meşruiyet sorunsalı ile var olur. Sözkonusu bu kriz durumu sadece sosyal hizmetlerin aslında kime karşı sorumlu olduğu ve refah devletine ait ödevlerin nasıl geliştirileceğine yönelik sorusuyla ilişkili değildir, aynı zamanda tüm bunları yaparken kime bakması gerektiğine/hesaba katması gerektiğine yönelik diğer bir soruyu da içerisinde barındırır (Geisen, ss. 77-78). Sosyal hizmetlerin, sosyal sorunlara yönelik yetki, sorumluluk ve mesleki etik ve rollerinin buradan hareketle düzenlendiği iddia edilebilir.

Önleme kavramı sosyal hizmet açısından temel kavramlardan biridir ve kısaca mesleki uygulama olarak anlaşılabilir. Bir uygulamanın önleme olabilmesi için temel şart sorunlu gelişmelere yönelik önceden *doğru* ve *gerekli* tepkilerin verilmesi gerekliliğidir. Bu çerçevede önleme, muhtemel tehlike, rahatsızlık ve sorunlardan kaçınmayı hedefler. Başka bir ifadeyle önleme, istenmeyen bir fenomenin önlenmesine/etkilerinin azaltılmasına yönelik gerçekleştirilen sistematik bir müdahaledir. Önleme kavramını mümkün kılan düşünce, başa çıkılması gereken tehlike ve belirsizliklerin, insanların gücünü aşan doğal bir gereklilik ya da tanrısal bir kader olmadıkları, aksine bireylerin davranış tercihlerine referansla tahmin edilebilir ve yönetilebilir risklerden oluştuğuna yönelik bilimsel ve siyasal dünya kavrayışıdır.

Sosyolojinin de yardımıyla yönetilebilir bir dayanışma biçiminden hareketle *sosyal* önleme tasarlanabilir hale gelir. Bu bakış açısı aynı zamanda olasılık olarak süregelen risklerin bireysel temelli olmadıkları buna mukabil toplumsal oldukları ve kolektif müdahalelerle çözüme kavuşturulabilecekleri fikrini de ortaya çıkartır. Sosyal hizmetlerin karakteristik rolü tamda bu noktada ortaya çıkmaktadır: Sosyal politika tarafından ortaya konulan ve talep edilen *normal* yaşam koşullarını bireyler ve aileler için düzenlemek. Bunu yapabilmek içinse bir taraftan hukuksal olarak düzenlenmiş ve nakdi transferlere dayalı güvenlik sistemlerini standart yaşam öyküleri karşısında güvenceye almaya çalışırken diğer taraftan ise bireysel yaşam öykülerinden hareketle buna bağlı sosyal risklere odaklanır (Ziegler, 2006, ss. 144-146).

Susanne Maurer'in (2012, ss. 304-305) ifadesiyle sosyal hizmet, nihayetinde tekil tecrübelerin –ki bunlar acı, sıkıntı gibi genel olarak yardım ihtiyacı ile sonuçlanan tecrübelerdir- alanın uzmanları tarafından ya da onların yardımıyla *tercüme* edildiği bir pratik değildir. Farklı bir ifadeyle deneyimlerle olan ilişki eskiden olduğu gibi şimdi de politiktir. Kimin tecrübesinin ya da ne çeşit bir tecrübenin kale alınacağı mevcut politik güç tarafından belirlenir. Bu manada sosyal hizmetin refah devleti modellerinin tarafındaki “sosyal olanı yönetme” ve biçimlendirme işlevi açıktır. Sözkonusu bu biçimlendirme tamda normalleşme ve kontrol işlevleriyle yakından alakalıdır. Neyin doğru, gerekli ve normal olduğu iktidar tarafından şekillendirilir; tamda bu sebepten politiktir/politik olmalıdır. Bu çerçevede, bireysel tecrübelerin yeniden sosyal meseleler olarak, sosyal ve politik boyutlarıyla kamusal alanda yer alabilmeleri adına sosyal hareketlerin tecrübesinden yararlanılıp yararlanılamayacağı –eleştirel sosyal hizmet- açık bir soru olarak karşımızda durmaktadır.

Sosyal hizmet, bir yönüyle toplumsal eşitsizliklerin ortadan kaldırılmasına yönelik bilgi üreten bir disiplin, diğer taraftan ise sosyal politikaları oluşturmalarının ve gerçekleştirilmesinin önde gelen aracı olarak bir meslektir. Dolayısıyla sosyal hizmetlerden bahsederken hem bir disiplinden hem de bir meslekten bahsediyoruz demektir. “Sosyal hizmet, sosyal meselelerin ele alınmasıyla uğraşan ve arka planında sürekli sosyal değişimler olduğu halde, daima spesifik sosyal sorunlar için yeni çözümler geliştiren bir meslek ve disiplindir” (Geisen, s. 97). Tamda bu noktanın, sosyal hizmetlerin -en azından sosyal hareketler bileşkesinde- ikilemini oluşturduğu iddia edilebilir.

SOSYAL HAREKETLER VE SOSYAL HİZMET

Polat S. Alpman'ın (2018, ss. 17-23) Türkiye örneğinden hareketle tartıştığı şekilde sosyal hizmet açısından, alan olmakla araç olmak arasındaki gerilim, sosyal hizmet pratiklerinin de niteliğini belirlemektedir.

“Aygıt olmakla alan olmak arasındaki bu fark devlet karşısındaki özerkliğin derecesiyle ilgilidir. Özerklik bir alanın kendi iç tartışmalarını, sorunlarını ve kamusal sorumluluğunun sınırlarını belirlemesini, düzenlemesini ve yeniden üretmesini içerir. Özerkliğin olmaması bilimsel faaliyeti egemenlerin aygıtlarına dönüştürerek, onların maslahatlarını hedefleyen bir söylem makinesi haline getirir. Kendini nesnellik, evrensellik gibi değerler üzerinden kuran bilimsel bilginin kendi alanını inşa edememesinin sonucu ise devletin nüfuzu altında gerçekliği büken ya da örten bir pratiğin, bilimsellik kisvesi altında ikame edilmesidir” (Alpman, 2018, s. 19).

Sosyal hareketler ve sosyal hizmet arasındaki ilişkinin içeriği de böylesi bir noktadan hareketle belirlenebilir. “..toplumun önemli bir kesimini ilgilendiren konular ve bu konuların ortaya çıkardıkları sorunların ortadan kaldırılması etrafında, bir dayanışma ve grup dinamiği çerçevesinde oluşturulan kolektif eylemler” (Yarcı, 2022, s. 73) olarak görülebilecek olan sosyal hareketler, “toplumsal değişimin ürettiği sosyal rahatsızlıkların dışı vurumu olduğu kadar toplumsal grupların taleplerini ve ihtiyaçlarını da ifade etmesinin yollarından biri olarak kabul edilebilir” (Alpman, 2014: s. 20).

Bundan dolayı sosyal hareketler bağlamında bir sorunun kamusal alanda başarılı bir şekilde dile getirilebiliyor olması oldukça merkezi bir öneme sahiptir. Buna ek olarak karşıt görüşlere yer verilen bir sosyal-siyasal sistemin varlığı bu noktada ayrıca önemlidir. İyi işleyen bir kamusal tartışma geleneği ve pratiğine sahip olmak sosyal hareketlerin varlığını ve yaygınlaşmasını olumlu yönde etkiler. Yukarıda aktarılan özerklik tartışmasından hareketle, toplumun *aktüel* rahatsızlık ve ihtiyaçlarının doğru belirlenmesi ve bu noktada etkili bir eylem setinin oluşturulabilmesi sözkonusu bu hareketlerin statükoya/ devlete olan mesafesiyle doğru orantılıdır. Benjamin Bunk’un (2018, s. 276) ifadesiyle sosyal hareketler ve sosyal hizmet arasındaki temel fark, sosyal hareketlerin pedagojik olarak etkili ve dinamik kurumları hayata geçirebilmesi, buna karşın sosyal hizmetlerin kurgulanmış, kurumsallaşmış ve düzenlenmiş yapılar içerisine hapsolmesidir.

Yeni sosyal hareketler, sosyal hizmetin toplumsal değişim süreçlerindeki anlamını da değiştirdi. Eskiden bir dayanışma işi olarak yapılan sosyal hizmetin, yeni sosyal hareketlerle ilişkisi içerisinde profesyonelleşme eğilimine girdiği söylenebilir. Başka bir ifadeyle sosyal olana yönelik pratikler mesleki bir performans dönüşmüştür. Böylece yeni sosyal hareketlerin sosyal hizmete yeni bir geçerlilik iddiası verdiği söylenebilir. Bu çerçevede özellikle 1960’lardan itibaren toplumsal değişim süreçlerinde bir *değişim ajanı* olarak sosyal hizmet talep edilir olmuştur. Bir meslek olarak sosyal hizmet iddialı hale geldikçe sosyal değişime yönelik is-

tek ve çabası da daha anlamlı hale gelmiştir. Sözkonusu bu çabalara örnekler şu şekilde verilebilir. İlk olarak Amerika'da ortaya çıkan sivil haklar hareketi vatandaşlık haklarının kazanılmasına yönelik eylemleri içermekteydi ve sosyal hizmet bu bağlamda savunuculuk ve güçlendirme rollerini geliştirmek suretiyle değişime katkıda bulunmuştur. İkinci olarak güç ve iktidar ilişkilerine karşı mesafe kazanmak amacıyla parlamento dışı bir muhalefet olarak gelişen öğrenci -kurtuluş ya da 68- hareketleri, sosyal hizmet oldukça verimli teorik tartışmaları beraberinde getirmiştir. Kurumsallaşmaların çözülmesi gerekliliği talebiyle ortaya çıkan hareket, akademi içerisinde ve dışında sosyal hizmetlerin disiplin yönüne dair tartışmaları etkilemiştir. Başta Jürgen Habermas ve Niklas Luhmann olmak üzere birçok akademisyen, sosyal hizmetlerin bir tarafta sisteme bağlı işlevleri olması durumunu diğer tarafta ise bunlardan kurtulması gerekliliği arasındaki karşıtlığı, teorik bir çerçevede tartışmıştır. Böylece eleştirel sosyal hizmetlerin önü açılmıştır. Sözkonusu bu gelişmeler en temelde azınlıklar için alan açmış ve bakım alanlarının gelişmesini ve demokratikleşmesine katkıda bulunmuştur. Üçüncü olarak 68 hareketlerinden aldığı ilhamla ortaya çıkan -özellikle ikinci dalga- kadın hareketleri temelde kadınların toplumsal varlıklarının ikincil olarak değerlendirilmesine bir itiraz olarak okunabilir. Bu bağlamda özellikle cinsellik, beden ve üreme hakkı tartışmaları bağlamında erkek egemen sol hareketlerin yetersizliğine itirazı barındırmaktadır. Bu dönemde yeniden bir kadın mesleği olarak keşfedilen sosyal hizmet, kadın sığınma evlerinin kurulması, kadın sağlık merkezleri, cinselliğin yeniden değerlendirilmesi ve cinsel şiddet gibi konulara eğilmiştir. Ayrıca feminist yaklaşımlar bir bilim nesnesi olarak bakım ilişkilerini ele almışlardır. Böylece feminist yaklaşım bakım ilişkilerinin değerlendirilmesinde ve nihayetinde mesleki bir performansa döndürülmesinde merkezi bir konuma oturtulmuştur. Son olarak sistemi reddeden ve alternatif yaşam biçimlerini savunan, küçük ağlar içerisindeki komüniteryan pratiklere sahip karşıt kültürel gruplardan -msl. hipiler- söz edilebilir. Bu çerçevede sosyal hizmet, liberalizmi, çeşitliliği ve dezavantajların ve eşitsizliğin üstesinden gelinmesi noktasında pozitif ayrımcılığı içeren teorik yaklaşımlar geliştirmiştir. Somut olarak ise gecekondu bölgelerine yönelik konut projeleri, gençlik merkezlerinin kurulması, deneysel eğitimleri ve alternatif ilaç yardımlarını içeren ekolojik yardımlar ve nihayet Almanya'da Yeşiller partisinin kurulması noktasındaki sosyal politik etki sayılabilir (Wendt, 2020, ss. 43-47).

Sosyal hareketlerle sosyal hizmetleri yakınlaştıran temel özellik, her ikisinin de toplumsal, politik ve ekonomik ilişkilere eleştirel bakma ihtiyacı noktasındaki işlevsel ortaklıktır. Yukarıda sayılan tüm bu özellik ve örneklerin sosyal hareket ve sosyal hizmetler arasındaki ilişkinin yakın taraflarını ortaya koyduğu iddia edilebilir. Bununla birlikte sosyal hareketler ve sosyal hizmetlerin tarihsel ve işlevsel yakınlıkları eleştiriden azade de değildir.

Staub-Bernasconi'nin (1995, 1-2) tartıştığı şekliyle sosyal hizmetlerin, hukuki ve siyasi gerekliliklerden ya da yönetsel kararname ve görevlerden değil; sosyal hareketler tarafından tanımlanmış ihtiyaç, hedef ve taleplerden hareketle ortaya çıktığı gerçeği unutulmamalıdır. Bu bağlamda sosyal hizmet kurumsallaşmış bir meslek olarak sosyal hareketlerin eleştirilerinin hedefindedir. Bu eleştiriler, eğer sosyal hizmet, insani ihtiyaçlar, haklar ve görevler etrafında oluşturulmuş bilimden ayrılırsa, kendi toplumsal itibarına fazlaca odaklanırsa, dini yapılar, finans, devlet, yarı ve diğer kurumlar gibi iktidar sahipleriyle gerekenden fazla irtibat kurarsa, haklı ve yerinde eleştirilerdir. Buna mukabil sosyal hizmet profesyonel çabalarını, ideolojiden arınma, tahakkümden bağımsızlaşma, tecrübeye dayalı açıklayıcı ve etkili değişim oluşturacak bilim üretme gayretlerine yönlendirirse sözkonusu bu eleştiriler haksız eleştiriler olacaktır.

Bu bağlamda sosyal hareketlerin sosyal hizmetlere yönelttiği eleştirinin temelini ise kurumsallaşmış varlıklarıyla bakım modelleri oluşturmaktadır. Daha açık bir ifadeyle sosyal hizmet tarafından uygulanan bakım modelleri, bakış açısı olarak sadece bireye odaklanırsa, farklı bir anlatımla bireye yönelen çalışma içerisinde istenmeyen durumu oluşturan sebepler toplumsal kaynaklarından yalıtılmış bir şekilde ele alınırsa, işte o zaman sosyal hizmet pratikleri sadece sadakat değeri ile sınırlanan *teknik* bir mesele haline gelir ki bu noktada sosyal hareketlerin temel hedefinden ayrılmış olur. Sadece bireyselle odaklanmak toplumsal ve siyasal değişimlerin dinamiklerini ıskalamak anlamına gelir. Hatta tamda bu sebepten sergilenen mesleki performanslar aslında zamanla sorunun kaynağını teşkil eden eşitsizlik ve ayrımcılığın kaynağına da dönüşür (Alpman, 2018, s. 21). Toplumun ihtiyaçlarını ve değişim dinamiklerini yakalamak ve bu noktada sosyal hizmet uygulamalarını gerçekleştirmek/gerçekleştirebilmek -en iyimser ifadeyle- bir zamanlar eski ihtiyaçlar tarafından oluşturulmuş ve fakat hegemonikleşmiş ihtiyaç ve çözüm ilişkileri içerisinde sıkışmakla değil onlardan azade olmanın yollarını aramakla ancak mümkündür.

SONUÇ

Yaşayan bir varlık olarak toplum sürekli değişikliklere gebedir. Dolayısıyla yeni ihtiyaçların ortaya çıkması ve bertaraf edilmesi süreci devam eden bir süreçtir. Bu manada değişen toplumsal yapı ve araçlar sebebiyle hem sosyal hareketler hem de sosyal hizmet güncelliklerini korumak zorundadırlar. Örneğin başta günümüzde yaşanan teknolojik gelişmelerle ortaya çıkan ve siyasi erk tarafından kullanılan gözetim teknolojilerinin, yardım ve kontrol geriliminde nasıl bir işleve sahip oldukları gibi yeni konular sosyal hareketlerin ve sosyal hizmetlerin ilgi alanından uzak kalamazlar.

Bu bağlamda sosyal hareketlerin kalitesini belirleyen unsurlar arasında, algılanan ve deneyimlenen sınırlama ve dayatmalara karşı çıkmak, toplumun bir bütün olarak geniş kapsamlı bir değişim ve dönüşümünü hedef almak, insanların özlem ve ihtiyaçlarına yönelik iyi ve başarılı bir karşılık olacak şekilde daha iyi bir yaşamı konu edinen bir umut formülasyonuna sahip olmak sayılabilir. Bu bağlamda sosyal alanın yeniden kazanılması noktasındaki pratiklerin desteklenmesi oldukça önemlidir. (Maurer, 2012, s. 303). Tamda bu noktada bir disiplin ve bir meslek olarak sosyal hizmetlerin payına düşenin eleştirel yeteneklerini derinleştirmek ve deneysel uygulamalarla süreci desteklemek olduğu iddia edilebilir. Böylesi bir teorik arka plana ve pratiğe yaslanan sosyal hizmet aynı zamanda özerkliğini de korumanın ve geliştirmenin yollarını da sağlamış olacaktır.

Bu çerçevede nihai hedefi toplumu savunmak olan sosyal hizmet, taleplerin ortaya çıktığı her yerde, amasız ve de fakatsız olarak sözkonusu taleplerin yanında yer almalıdır. Kimden taraf olunması gerektiğine yönelik soru ve bu soruya verilebilecek muhtemel cevaplar hayati önemdedir. Görünen o ki bu noktada sosyal hizmet adına verilebilecek iki farklı cevap bulunmaktadır. Hangi cevabın verileceği ise bir tercihten çok nitelik meselesidir. Kendisini özerk bir alan içerisinde kurmayı başarabilen bir disiplin ve meslek olarak sosyal hizmet, kamusal sorumluluklarını asaleten yerine getirir ve bunu refleksif olarak kendisini her daim eleştirerek yapar. Aksi halde geriye kalan yol sadece bir aygıt olarak varlığını devam ettirmektir. Bu durum ise sosyal hizmeti nihai hedef açısında sosyal hareketlerden uzaklaştırır.

KAYNAKLAR

- Alpman, P. S. (2014). Toplumsal hareketler tartışması için kısa bir giriş. *Yurt ve Dünya Dergisi*. 3, 19-25. <https://goo.gl/Kexkcy> [11.08.2016, 21:25].
- Alpman, P. S. (2018). Maduniyet üreten mekanizmalar karşısında eleştirel sosyal hizmetin imkânları. S. Batal (Ed.), *Sosyal bilimlerde alternatif yorumlar* içinde (ss.9-28), Ankara: Gece Kitaplığı.
- Bunk, B. (2018). Zur differenz von sozialer arbeit und sozialer bewegung. D. Franke-Meyer, C. Kuhlmann (Ed.), *Soziale Bewegungen und Soziale Arbeit. Von der Kindergartenbewegung zur homosexuellenbewegung* içinde (ss. 265-282). Wiesbaden: Springer Fachmedien. <https://doi.org/10.1007/978-3-658-18591-6>
- Geisen, T. (2013). Wozu braucht die Demokratie die Soziale Arbeit? - ambivalenzen des Sozialen in modernen gesellschaften. T. Geisen, F. Kessl, T. Olk ve S. Schnurr (E.d.), *Soziale arbeit und demokratie* içinde (ss. 77-100) Wiesbaden: Springer Fachmedien. DOI 10.1007/978-3-531-94184-4
- Groenemeyer, A. (2013). Soziale probleme. S. Mau, N. M. Schöneck (Ed.), *Handwörterbuch zur Gesellschaft Deutschlands* içinde (ss.758-772) Wiesbaden: Springer Fachmedien. DOI 10.1007/978-3-531-18929-1_2
- Lahusen, C. (2013). Soziale Bewegungen. S. Mau, N. M. Schöneck (Ed.), *Handwörterbuch zur Gesellschaft Deutschlands* içinde (ss.717-729) Wiesbaden: Springer Fachmedien. DOI 10.1007/978-3-531-18929-1_2

- Maurer, S. (2012). Doppelspur der Kritik' – Feministisch inspirierte Perspektiven und Reflexionen zum Projekt einer ‚Kritischen Sozialen Arbeit‘. R. Anhorn, F. Bettinger, C. Horlacher, K. Rathgeb (Ed.), *Kritik der sozialen arbeit – kritische soziale arbeit* içinde (ss.299-324) Wiesbaden: S Verlag für Sozialwissenschaften. DOI 10.1007/978-3-531-94024-3
- Staub-Bernasconi, S. (1995). *Das fachliche selbstverständnis sozialer arbeit - wege aus der bescheidenheit soziale arbeit als human rights profession*. 28.02.2023 tarihinde, <https://t.ly/IIq7I> adresinden erişildi.
- Szynka, P. (2018). Luther und die Bettler. D. Franke-Meyer, C. Kuhlmann (Ed.), *Soziale Bewegungen und soziale arbeit. von der kindergartenbewegung zur homosexuellenbewegung* içinde (ss.13-26) Wiesbaden: Springer Fachmedien. <https://doi.org/10.1007/978-3-658-18591-6>
- Wagner, L. (2009). Soziale arbeit und soziale bewegungen – einleitung. L. Wagner (Ed.), *Soziale arbeit und soziale bewegungen* içinde (9-20. ss.) Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.
- Wendt, W. R. (2020). *Kurze geschichte der sozialen arbeit*. wiesbaden: Springer Fachmedien. <https://doi.org/10.1007/978-3-658-30353-2>
- Yarçı, S. (2022). *Luhmann sosyolojisi ve sosyal hareketler gezi parkı örneği*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Ziegler, H. (2006). Prävention und soziale Kontrolle. A. Scherr (Ed.), *Soziologische Basics. Eine Einführung für Pädagogen und Pädagoginnen* içinde (ss.146-153) Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.